

Splendid Isolation

Hoe isolement inspireert

Hélène Amouzou

°1969, Togo. Woont en werkt in Brussel, België

Hélène Amouzou is geboren in de West-Afrikaanse republiek Togo. In 2004 ging ze fotografie en video studeren aan de Academie voor tekenkunsten en visuele kunsten van Sint-Jans-Molenbeek in Brussel, waar ze vandaag steeds woont en werkt.

Tijdens de tien jaar durende periode dat Amouzou in ons land op asiel wachtte, maakte ze een reeks analoge zelfportretten. Deze beklievende werken spelen met de notie van zicht en -onzichtbaarheid en geven zo uiting aan het onzekere bestaan van de kunstenaar. Het gebrek aan erkenning, de stigmatisering en de gemarginaliseerde positie vertalen zich soms naar een onscherpte en waas. In andere beelden legde de kunstenaar zichzelf of haar bezittingen, zoals kleding of koffers, in een lege zolderkamer vast, wachtend op het moment waarop ze deze terug in een thuis kon onderbrengen. Ten slotte tracht ze ook haar veranderde relatie tot de Afrikaanse cultuur te verkennen via traditionele klederdracht en voorwerpen. De langzame methode van de fotografie stemt overeen met het meditatieve karakter van Amouzou's praktijk en de beperkte middelen waarmee deze foto's tot stand kwamen.

Na de uitbraak van de coronavirus pandemie nomineerde het Fotomuseum Antwerpen (FOMU) Amouzou in het voorjaar van 2020 voor een beurs die haar voor het eerst in 25 jaar terugbracht naar haar geboorteland Togo. Deze reis resulteerde in de tentoonstelling *Entre Temps* (2021), die niet alleen haar Togolese familie en vrienden documenteerde, maar ook een zelfportret was van een migrante die gevangen zit tussen twee werelden. Net als haar eerdere geprezen werk, verzameld in het boek *Entre le papier peint et le mur* (2009), uitgegeven door het Belgische label Husson Editeur, was deze reeks een reflectie over identiteit en ergens bij horen. Amouzou's zelfportretten werden tentoongesteld in België, Frankrijk en Nederland.

Shuvinai Ashoona

°1961, Kinngait (voorheen Cape Dorset), Canada

Shuvinai Ashoona is een Inuit-kunstenaar van de derde generatie uit Kinngait, Nunavut, Canada. Ze bracht hier haar jeugd-jaren door en woonde vervolgens een tiental jaren met haar familie in afgelegen buitenpostkampen. Het Arctische landschap en zijn uitgesproken fauna hadden een diepe impact op Ashoona, wat later tot uiting kwam in haar artistieke praktijk. Op het einde van de jaren 1980, toen zij bijna dertig was, vestigde haar familie zich weer in Kinngait. De overgang naar het gemeenschapsleven bleek voor de kunstenaar een grote uitdaging. Shuvinai Ashoona begon kunst te maken zonder formele opleiding, door het observeren van een aantal familieleden. Haar grootmoeder Pitseolak Ashoona en haar nicht Annie Pootoogook, beiden erkende kunstenaars binnen en buiten hun gemeenschap, waren invloedrijke voorbeelden. Van zodra zij de kans kreeg om te werken in de befaamde teken-, druk- en houtsnijateliers van de West Baffin Eskimo Coöperatieve, begon Ashoona intensief te experimenteren en ontwikkelde een persoonlijke, kenmerkende stijl.

Terwijl Shuvinai Ashoona in haar vroege tekeningen vooral de natuur rondom haar vastlegde, werd het onderwerp van haar latere werk persoonlijker en combineerde zij elementen uit de Inuit-cultuur en -mythologie, het christendom en westerse commerciële beelden. Daarmee doorbrak ze de vooringenomen opvattingen over hoe Inuit-kunst eruit zou moeten zien en droeg ze bij tot de verruiming van het begrip 'hedendaags' binnen deze kunst.

Ashoona's werk kwam in het begin van de jaren 2000 onder de aandacht via galerieën en instellingen ten zuiden van haar woonplaats. In de afgelopen jaren werd haar werk geselecteerd voor internationale tentoonstellingen van hedendaagse kunst. Ashoona's werk was vertegenwoordigd op de Biënnale van Sydney (2012) en is te zien in de centrale tentoonstelling van de 59e editie van de Biënnale van Venetië (2022).

Danny Bergeman

°1960, Izegem †2020

Als kunstenaar met het syndroom van Down werkte Danny Bergeman van 1994 tot 2018 in kunstwerkplaats De Zandberg. Hij onderzocht er geduldig foto's uit kunstboeken, catalogi en tijdschriften. In een poging om hierop een commentaar neer te schrijven ontwikkelde hij een abstract, geometrisch notitiesysteem.

Beeld na beeld werd geïnventariseerd in dit niet-hiërarchisch systeem dat van links naar rechts, en lijn per lijn, als een tekst werd opgebouwd. Zeven jaar lang tekende Danny Bergeman intensief aan het boek *The Zandberg Drawing*. Zijn schetsboek en levenswerk werd blad na blad, zowel op de voor- als achterzijde, van tekeningen voorzien als een chronologisch dagboek van zijn ontdekkingen en fascinaties. Aanvankelijk verschijnen tussen de abstracte tekens de herkenbare vormen van een fles, een vaas, een huis of een echt woord. Doorheen de jaren worden de tekens kleiner en abstracter, en ging Danny vaker op kleur dan op vorm af.

In 2018 werd *The Zandberg Drawing / 2011-2018* uitgegeven als een facsimile van het originele boek. De tekeningen van Danny Bergeman werden de afgelopen jaren getoond in het S.M.A.K. (Gent), Croxhapox (Gent), Bozar (Brussel), Deweer Gallery (Harelbeke) en in de tentoonstelling 'Het Nieuwe Geniaal' in Cultuurcentrum Mechelen (2022).

Forrest Bess

°1911, Bay City, TX †1977, Bay City, TX

Forrest Bess was een Amerikaanse visionaire schilder die het grootste deel van zijn leven doorbracht in een visserskamp in Chinquapin, nabij Bay City in Texas. Zijn vader was oliearbeider, zijn moeder huisvrouw en een creatieve geest. Tijdens zijn vroege jeugd verhuisde het gezin voortdurend. Door die ervaring leerde Bess al vroeg dat kunst hem kon helpen om te ontsnappen aan de harde realiteit.

Bess werkte grotendeels als beroepsvisser en schilderde in zijn vrije tijd kleine, abstracte, intense en met symbolen beladen schilderijen die hij 'visioenen' noemde. Dromen en filosofie namen in zijn artistieke praktijk een belangrijke plaats in. Bess baseerde zijn denken op tal van ideeën die hij vond in de leer van psycho-analyst Carl Jung, kundalini-yoga, alchemie en de Australische Aboriginalcultuur. Zij brachten hem tot de overtuiging dat de weg naar volledigheid en onsterfelijkheid alleen bereikt kon worden via wat hij het hermafroditisme noemde.

'Kunst is een zoektocht naar schoonheid', schreef hij in 1954 aan zijn galeriehoudster Betty Parsons, 'maar geen oppervlakkige schoonheid – een zeer diep verlangen naar een samengaan van verloren delen.' Parsons was een van Bess' belangrijkste promotoren. Zij gaf hem zijn eerste solotentoonstelling in New York City, vertegenwoordigde hem tot 1967 en toonde zijn werk naast kunstenaars als Jackson Pollock en Mark Rothko. Pas aan het eind van de 20e eeuw kreeg het werk van Forrest Bess internationale erkenning en werd het tentoongesteld in talrijke musea, waaronder het Whitney Museum of American Art, New York (1981); het Museum of Contemporary Art, Chicago (1988); Museum Ludwig, Keulen (1989), en het Fridericianum, Kassel, Duitsland (2020).

Irma Blank

°1934, Celle, Duitsland. Woont en werkt in Milaan, Italië.

Irma Blank, afkomstig uit Noord-Duitsland, verhuisde naar Italië toen ze een jonge twintiger was. Haar oeuvre ontvouwt zich

via een aantal centrale lijnen als een eenzame reis doorheen de complexe relatie tussen schrift en beeld. Ze ontwikkelt eigen tekensystemen die de beperkingen van een verbale taal trachten te overstijgen en op visuele wijze communiceren. In plaats van woorden te gebruiken om betekenis uit te drukken, onderzoekt de kunstenaar manieren waarop tekens het bestaan en het verstrijken van de tijd op een universele manier kunnen weergeven. Haar praktijk, volledig verzonken in strenge nauwgezetheid, bijna als een meditatief ritueel, heeft zich ontwikkeld als een belichaamde, volledig zintuiglijke cyclus.

Blank definieerde haar beeldtaal in *Eigenschriften*, een vroege reeks pastelkleurige tekeningen op papier die ze maakte kort na haar aankomst in Sicilië. De confrontatie met een onbekende taal en cultuur ontlokte een gevoel van isolement. Door haar blik inwaarts te keren zocht ze naar nieuwe, eigen manieren om zich uit te drukken. In 1973 trok ze naar Milaan en maakte kennis met concrete poëzie, een stijl die een diepgaande invloed zou hebben. De volgende cyclus werken, *Trascrizioni* (Transcripten) getiteld, bestond uit in zwarte inkt getekende typografische layouts van teksten die haar interesseerden. In *Radical Writings* (1996) koppelt zij de ritmische duur van haar ademhaling aan het lineaire gebaar van het schrijven als een herhaalde handeling.

Met de reek *Avant-testo* keerde ze na een verkenning van digitale mogelijkheden terug naar de rituele vorm van het handschrift. *Global Writings* is opgebouwd uit variërende combinaties van identieke letterreeksen. In 2017 begon ze aan een nieuwe bundel getiteld *Gehen, Second Life*, die ze met haar linkerhand maakte nadat de rechterhelft van haar lichaam verlamd raakt, en waarin haar werk en leven opnieuw streng verweven raken.

Blank heeft internationaal tentoongesteld en nam in 1978 en in 2017 deel aan de Biënnale van Venetië. In 2019-2021 werd een retrospectieve tentoonstelling van haar werk georganiseerd door MAMCO, Genève; CCA – Center for Contemporary Art Tel Aviv and the Bauhaus Foundation, Tel Aviv; CAPC Musée d'Art Contemporain, Bordeaux; Bombas Gens Centre d'art, Valencia en Museo Villa Dei Cedri, Bellinzona.

Louise Bourgeois

°1911, Parijs †2010, New York

Louise Joséphine Bourgeois werd in 1911 in Parijs geboren. Haar ouders hadden een restauratie atelier en galerie van wandtapijten. De jonge Louise raakte al snel betrokken en hielp met het tekenen van ontbrekende elementen in wandtapijten.

Alvorens zich volledig aan de kunst te wijden, studeerde zij geometrie, huwde met de Amerikaanse kunsthistoricus Robert Goldwater, verhuisde in 1938 naar New York en bracht drie zonen groot. In het eerste decennium van haar praktijk concentreerde Bourgeois zich op schilderen en grafiek. Eind jaren veertig wendde zij zich definitief tot de beeldhouwkunst. Tussen de jaren 1950 en het begin van de jaren 1960 raakte zij sterk geïnteresseerd in de psychoanalyse, wat haar werk diepgaand beïnvloedde.

Tijdens haar lange artistieke loopbaan verkende zij gevoelige onderwerpen zoals de dood, familiale trauma's, isolement en eenzaamheid, het vrouwelijk lichaam en seksualiteit aan de hand van elementen uit haar eigen persoonlijke geschiedenis. Bourgeois heeft verklaard dat al haar werken en hun onderwerpen hun oorsprong vinden in haar vroege jeugd: de relatie met haar ouders en zus, alsook de ervaringen in het familiebedrijf met wandtapijten en stoffen.

Bourgeois' werken onttrekken zich aan een gemakkelijke classificatie; ze exposeerde met de surrealisten, abstract expressionisten en feministische kunstenaars van de jaren 1970. Haar monumentale werken, zoals haar *Cells* series en sculpturen van spinnen, waarvoor ze bekend is, zijn gemaakt in de jaren 1990 en 2000. Bourgeois had haar eerste retrospectieve in het MoMA in New York in 1982, toen de kunstenaar eenenzeventig jaar oud was.

David Byrd

°1926, Springfield, ILL (VS) †2013 Oxford, NY (VS)

David Byrd is een Amerikaanse kunstenaar, afkomstig van Springfield, Illinois. Gedurende vele jaren leefde hij vrij afgezonderd in een zelf verbouwd huis in de Catskills, in Upstate New York. Hoewel hij zeer productief was als kunstenaar, toonde hij zijn werk nauwelijks aan de buitenwereld. Slechts een paar maanden voor zijn dood, in 2013, stelde hij voor het eerst en met succes tentoon dankzij een toevallige ontmoeting met een voorbijganger. Nadien nam de David Byrd Estate het beheer van zijn werk over.

Byrd had een bewogen kindertijd. Als gevolg van de geestelijke gezondheidsproblemen van zijn vader en de financiële gevolgen die dit voor het gezin veroorzaakte, groeide hij op in pleeggezinnen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij als jonge rekrut opgeroepen door het Amerikaanse Leger maar vulde hij er, vanuit een persoonlijke interesse voor kunst, vooral vele schetsboeken met tekeningen van marines en portretten van zijn collega-matrozen en -officieren. Na zijn terugkeer als oorlogsveteraan volgde hij een kunstopleiding, eerst in Philadelphia en later aan de Ozenfant School of Fine Arts in New York City bij de Franse schilder Amédée Ozenfant, die een invloedrijke mentor werd.

Om als kunstenaar te kunnen overleven, nam David Byrd in de jaren 1950 allerlei tijdelijke baantjes aan. Zo kwam hij in 1958 in een veteranenziekenhuis in Montrose terecht als psychiatisch verzorgende. De dagelijkse gebeurtenissen in de afdeling, het gedrag van de patiënten en beelden uit zijn woon- en werkverkeer vormden de inspiratiebron voor zijn karakteristieke schilderijen van de komende dertig jaar. In 2020 werd dit oeuvre samengebracht in de publicatie 'Montrose VA, 1958 – 1988' die naast een kunstenaarsboek ook een sociale aanklacht tegen de geïnstitutionaliseerde behandeling van geesteszieken genoemd kan worden. Tijdens zijn pensioenjaren zette Byrd zijn werk als kunstenaar verder. Hij startte met het maken van een serie houten sculpturen waarin hij gevonden voorwerpen combineerde en schilderde doeken op basis van wat hij zich herinnerde uit het verleden en van dag tot dag beleefde.

Eugenio Dittborn

°1943, Santiago de Chile, woont en werkt in Chili

Eugenio Dittborn is een Chileense schilder, graficus en videokunstenaar. In het begin van de jaren 1960 studeerde Dittborn kunst aan de Escuela de Bellas Artes van de Universidad de Chile in Santiago en later in Madrid, Berlijn en Parijs. Dittborn bleef in Chili tijdens de militaire staatsgreep in het midden van de jaren zeventig, toen velen besloten het land te verlaten. Deze periode beïnvloedde het werk van Dittborn en in zijn praktijk kregen de begrippen 'thuis', 'reizen' en 'onthoemding' een belangrijke plaats.

Vanaf de jaren 1980 begon Dittborn zijn zogenaamde *Airmail Paintings* te schilderen: schilderijen op grote vellen bruin papier die hij, gevouwen en in enveloppen, via het internationale poststelsel verstuurde. Via deze techniek kon de kunstenaar deelnemen aan internationale tentoonstellingen vanuit een dictatoriaal klimaat waarin de artistieke productie aanzienlijk was afgenomen. De *Airmail Paintings* fungeren als een allegorie voor ballingschap en stelden de kunstenaar in staat zich vrij uit te drukken in een land dat van 1973 tot 1990 door Augusto Pinochet werd geregeerd. De essentie ligt in het feit dat de kunstwerken bedoeld zijn om te worden verzonden. Hun verplaatsing vormt hun enige mogelijkheid om bewaard te kunnen worden.

In zijn werken ziet Dittborn de relatief recente en gewelddadige geschiedenis van Chili en Zuid-Amerika zoals die in de psyche van het land is gegrift, alsook de botsing van inheemse en koloniale culturen, als een wezenlijk deel van de geschiedenis van het continent. Door het gebruik van metaforen gelinkt aan thuis en reizen, brengt hij deze geschiedenissen dicht bij elkaar.

Dittborns werk is sinds het begin van de jaren 1980 internationaal tentoongesteld. De eerste overzichtstentoon-

stelling van zijn werk vond plaats in 1993 in het Witte de With Centrum voor Hedendaagse Kunst, Rotterdam en het Institute of Contemporary Art, Londen.

Zehra Doğan

°1989, Diyarbakır, Turkije.

Zehra Doğan is een kunstenaar, journalist en auteur uit Diyarbakır in Turkije. Zij was medeoprichter van het eerste volledig vrouwelijke persagentschap JINHA. Dat bracht verslag uit tijdens de oorlog in Irak en Syrië, en tijdens het huidige Koerdisch-Turkse conflict. In 2016 werd Doğan beschuldigd van terroristische propaganda. Zij plaatste tekeningen van de vernietiging van de stad Nusaybin door het Turkse leger op sociale media. Na haar arrestatie werd ze veroordeeld en in hechtenis genomen. Vanuit Diyarbakır werd zij in 2018 overgebracht naar de zwaarder beveiligde penitentiaire instelling van Tarsus en vervolgens in 2019 vrijgelaten.

Haar artistieke oeuvre komt voort uit haar ervaringen met onderduiken en opsluiting. Ze vertaalde haar gedwongen opsluiting in tekeningen en schilderijen die ze maakte uit geïmproviseerd materiaal. Doğan maakte de serie *Clandestine Days* toen ze werd gezocht door de politie in Istanbul. In afwachting van haar proces na haar eerste gevangenschap, organiseerde de kunstenaar een tentoonstelling van haar schilderijen onder de titel *141*, het aantal dagen dat zij doorbracht in de gevangenis. In november 2019 werd de briefwisseling die zij tijdens haar detentie voerde met een naaste vriendin, getiteld *Nous aurons aussi de beaux jours* (We zullen ook goede dagen hebben), gepubliceerd door Editions des Femmes. De graphic novel *Prison N°5*, verschenen in 2021, toont het dagelijks leven van Doğan in de gevangenis en is het resultaat van onmetelijke vastberadenheid en verzet.

Doğan verblijft momenteel in Berlijn, stelt haar werk tentoon in en rond Europa en neemt deel aan internationale kunstinitiatieven. Ze heeft verschillende internationale kunst- en journalistieke prijzen en erkenningen in ontvangst mogen nemen. In 2018 werd ze benoemd tot erelid van PEN International.

Sheroanawe Hakihiiwe

°1971, Sheroana, Amazonas, Venezuela.

Werkt en leeft in El Alto Orinoco, Venezuela

Sheroanawe Hakihiiwe is een inheemse Yanomami-kunstenaar uit Pori Pori, een afgelegen gemeenschap in de Alto Orinoco in het Venezolaanse Amazonegebied.

Onder de begeleiding van de Mexicaanse kunstenaar Laura Anderson Barbata, startte Hakihiiwe zijn praktijk in de jaren 1990. Doordat hij papier had leren maken met inheemse vezels, kon Hakihiiwe zijn tekeningen meenemen buiten het Amazonegebied. Oorspronkelijk werden deze tekeningen enkel op lichamen aangebracht, vanuit de idee van de Yanomami-gemeenschap dat kennis tot de gemeenschap en het grondgebied toebehoort.

De kunstenaar houdt daarom een notitieboekje met schetsen bij tot hij ze kan omzetten in verschillende technieken wanneer hij in Caracas verblijft. Zijn tekeningen, schilderijen en zeefdrukken op papier en stof zijn zeer persoonlijke interpretaties van de Yanomami-traditie en -identiteit. Ze tonen zijn rituelen en geloofsovertuigingen, observaties van het oerwoud en bezorgdheid over het ecosysteem. Zijn praktijk is erop gericht het mondelinge geheugen van zijn volk, hun kosmogonie en voorouderlijke tradities te beschermen tegen de voortdurende en alomtegenwoordige pogingen van westerlingen om de inheemse culturen te vernietigen.

Samen met Barbata richtte hij ook het Yanomami Owëmamotima gemeenschapsproject op, een zelfvoorzienend initiatief waarvan de eerste handgemaakte boeken werden geschreven, geïllustreerd en gepubliceerd vanuit een collectieve gemeenschapservaring.

Het werk van Sheroanawe Hakihiiwe wordt veelvuldig tentoongesteld in Venezuela en daarbuiten. Het werd gepresenteerd op de 12e Biënnale van Shanghai, China (2018), op de 23e Biënnale van Sydney (2022) en op de centrale tentoonstelling van de 59e editie van de Biënnale van Venetië (2022).

Majd Abdel Hamid

°1988, Damascus (Syrië), woont en werkt tussen Beiroet en Ramallah.

Majd Abdel Hamid (°1988) is een Palestijnse beeldende kunstenaar uit Damascus. In 2010 studeerde hij af aan de kunstacademie van Malmö. Hij woont en werkt in momenteel Beiroet en Ramallah.

Hamid is autodidact en maakt kleinschalige borduurwerken met eenvoudige materialen. De werken zijn opgevat als 'sculpturen in de tijd'. De kunstenaar richt zich op een arbeidsintensieve en langdurige handeling van het maken, die hem in staat stelt de woelige gebeurtenissen in zijn land te trotseren.

Zijn kleurrijke borduurwerken, variërend van monochrome werken tot geometrische abstractie, vinden hun oorsprong in de geschiedenis van de moderne kunst. Figuratieve motieven zoals portretten doen denken aan scènes uit nieuwsdocumentaires die steek voor steek opnieuw worden opgebouwd alsof ze gepixeld zijn. Via zijn praktijk biedt Hamid een diepgaande, open reflectie op zijn rol als bemiddelaar van sociale kwesties.

In *Double Sheet* (2021) rafelt Majd Abdel Hamid een laken open terwijl hij op de achtergrond luistert naar de soundtrack van een interview met Riad al-Turk, een fragment uit een film van Mohamad Ali Al Atassi, Ibn El-Am (2001, Documentaire). Het werk van Majd Abdel Hamid wordt achtervolgd door het beeld van de Syrische oppositieleider Riad al-Turk, die gedurende zijn 17 jaar eenzame opsluiting als gevangene geometrische ontwerpen op de vloer van zijn cel uitvoerde en vernietigde met linzen die hij uit zijn soep plukte – een creatieve daad die een gevoel van innerlijke vrijheid heroverde, al was het maar voor de maker, en die geen sporen naliet.

In het kader van de tentoonstellingsreeks *Matters Of Concern* in La Verrière, Fondation D'Enterprise Hermès (FR), presenteerde zijn solo *A Stitch in Times* (2021) minutieus en inherent delicaat grafisch werk dat paradoxaal genoeg veerkracht opwekt in een chaotische en onvoorspelbare wereld.

Hessie

°1936, Santiago, Cuba †2017, Pontoise, Frankrijk

Hessie (echte naam Carmen Igartua Pellot) is een Cubaanse autodidacte kunstenaar die bekend staat om haar borduurwerken op stoffen en veelzijdige collages op papier. Zij verliet haar geboorteland in 1960 en ging eerst aan de slag als kopiïste van kunstwerken in New York City. Daar ontmoette zij twee jaar later de Montenegrijnse kunstenaar Dado (Miodrag Duric). Ze verhuisde met hem naar een klein dorpje op het platteland nabij Parijs, waar zij tot haar dood woonde en werkte. Gedreven om deel te nemen aan de verandering van de maatschappij, sloot zij zich in de jaren zeventig aan bij een informele groep militante feministische kunstenaars en critici. Met hen werkte ze aan tentoonstellingen die feministische kunst uit Europa en de Verenigde Staten promoveerden.

Hessie werkte het grootste deel van haar leven in de marge van de kunstwereld. Zij ontwikkelde een persoonlijke en minimale artistieke taal, gebaseerd op gemakkelijk verkrijgbare, goedkope materialen en technieken die verband houden met huishoudelijke taken van vrouwen, zoals naaien, borduren en repareren. Ze verzette zich tegen de reputatie van vrouwelijk handwerk als een simplistische en archaische praktijk en ontwikkelde een complex oeuvre dat kwetsbaarheid en weerstand combineert. Haar scheppingsdrang leidde dan ook tot radicale innovatie.

Hessie's eerste solotentoonstelling *Survival Art* werd gehouden in 1975 in het Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris.

Dom Sylvester Houédard

°1924, Guernsey †1992, VK

Dom Sylvester Houédard, geboren in 1924 in Guernsey, was een monnik, theoloog en kunstenaar en volgde zijn opleiding in Rome en Oxford. Houédard diende bij de militaire inlichtingendienst van het Britse leger voordat hij in 1959 tot benedictijner priester werd gewijd in de Prinknash Abbey in Gloucestershire.

Houédard schreef uitvoerig over nieuwe benaderingen tot spiritualiteit, filosofie en kunst. Hij werd al snel een cultfiguur in de Londense tegencultuur van de jaren 1960 en een vooraanstaande autoriteit op het gebied van de Beat-beweging. Zijn abstracte, visuele gedichten werden gecreëerd op een Olivetti Lettera 22 schrijfmachine, waarmee hij begon te experimenteren toen hij nog voor het leger werkte.

Houédard, ook bekend onder zijn initialen dsh, was een pionier in de opkomende concrete poëzie en zijn interesses reikten veel verder dan die van een kloosterpriester. Hij stond bekend om zijn abstracte, precieze en grafische werk en nam actief deel aan de radicale creatieve expressievormen van de jaren zestig, waarbij hij samenwerkte met cultfiguren als Yoko Ono, John Cage en Allen Ginsberg. Zijn abstracte visuele gedichten noemde hij *Typestracts* – een combinatie van de woorden ‘typemachine’ en ‘abstract’.

Als literaire figuur verscheen hij met zijn eerste visuele gedichten in het poëzietijdschrift *Poor.Old.Tired.Horse* van Ian Hamilton Finlay in 1963, waarna hij steeds productiever en zichtbaarder werd in de internationale concrete poëziebeweging. In 1964 was hij medeoprichter van het concrete poëzie-collectief *Gloup*, samen met John Furnival en Ken Cox, oprichter en vicevoorzitter van de *Association of Little Presses*. De laatste tien jaar van zijn leven richtte hij zich opnieuw tot het geloof als ziekenverzorger.

Houédard stelde zijn hele leven tentoon in onder meer het Arnolfini, Bristol (1966); Lisson Gallery, Londen (1967 en 1968); het Stedelijk Museum, Amsterdam (1972); en het Victoria & Albert Museum, Londen (1971). Tentoonstellingen met het werk van dsh werden postuum georganiseerd in het Print Center, Philadelphia (2019); South London Gallery (2012); het Institute of Contemporary Arts, Londen (2009); en Whitechapel Gallery en Hayward Gallery, Londen (2000).

Derek Jarman

°1942, Northwood †1994, Londen (Engeland)

Derek Jarman, voluit Michael Derek Elworthy Jarman (1942-1994), was een multidisciplinair Brits kunstenaar, vooral bekend om zijn avant-gardistische, underground kunstcinema.

In zijn veelzijdige en uitgebreide oeuvre van films, geschriften en schilderijen combineert Jarman een kritische kijk op de onderdrukkende Britse politiek met een originele esthetiek en beelden uit de populaire cultuur. Daarbij speelt zijn uitgesproken homoseksualiteit een belangrijke rol. De kunstenaar verwierf bekendheid door zijn hiv-diagnose openbaar te maken en zich in te zetten voor homorechten, tot hij in 1994 vroegtijdig stierf aan een aidsgerelateerde ziekte.

Na zijn opleiding aan de Universiteit van Londen en de Slade School of Art, werkte hij aanvankelijk in de filmindustrie als decorontwerper. Experimentele Super-8 films zoals *Jubilee* (1977) lanceerden zijn regisseurscarrière. In het midden van de jaren tachtig vestigde Jarman zijn status als belangrijk Europees auteur met de film *Caravaggio* (1986). In *Blue*, voor het eerst getoond op de Biënnale van Venetië in 1993, documenteert Jarman zijn gedeeltelijke blindheid als gevolg van een op latere leeftijd opgelopen ziekte. Zijn schilderijen, variërend van olieverf op doek tot mixed media, grensden tussen persoonlijke vertellingen en de verhalen van de tijd. Zijn verlangen om te schilderen bleef onverminderd aanwezig, zelfs toen de kunstenaar erg verzwakt raakte en langzaam zijn gezichtsvermogen verloor.

Tegen het einde van zijn leven kocht Jarman een klein visershuisje, Prospect Cottage, in de buurt van de kerncentrale

van Dungeness in Kent. Ondanks de onherbergzame omstandigheden van het terrein creëerde hij een iconische tuin die als een kunstwerk op zich wordt beschouwd. De evolutie van zijn tuin legde hij vast in *Derek Jarman's Garden*, het laatste boek dat hij schreef en dat postuum werd gepubliceerd. Jarman vond in Dungeness een plaats voor genezing en creatieve inspiratie; hier schilderde hij, maakte beeldhouwwerken van op het strand verzamelde materialen en schreef autobiografische dagboeken. In 2020 kon voorkomen worden dat Prospect Cottage zou verkocht worden aan een particuliere koper na de grootste crowdfundingcampagne die het Art Fund ooit heeft gevoerd. Het Art Fund ontving internationale donaties van het publiek, liefdadigheidsinstellingen, stichtingen, trusts en filantropen. Het is de bedoeling dat de cottage een residentieprogramma wordt voor kunstenaars, academici, schrijvers, tuiniers, filmmakers en anderen die geïnteresseerd zijn in Jarman en zijn werk.

Nalini Malani

°1946, Karachi, Ongedeeld India,
woont en werkt in Mumbai, India

Nalini Malani is geboren in Karachi, Ongedeeld India. Nadat in 1947 de onafhankelijkheid van India wordt uitgeroepen, ontvluchtte Malani als kind, samen met haar familie, hun woonplaats en vestigden zich als vluchtelingen in Mumbai. Deze ervaring van verplaatsing en onthechting heeft een blijvende invloed gehad op haar artistieke praktijk en haar beeldtaal die een stem geven aan kwetsbare en gemarginaliseerde personen, veelal vrouwen, door middel van visuele verhalen die thema's als geweld, ras, religie en macht verbinden.

Tijdens de eerste lockdown die volgde op de wereldwijde gezondheids crisis ten gevolge van het Coronavirus in 2020, verbleef Malani in Nederland. De onmogelijkheid om terug te keren naar haar thuisplaats in Mumbai, voelde voor haar als het openen van een oude wonde, namelijk de gedwongen vlucht en daaruitvolgende confrontatie met een andere cultuur tijdens haar kindertijd. In relatief sociaal isolement maakte ze een reeks van 89 tekeningen, getiteld *Exile – Dreams – Longing*. De onrust, het sociale onrecht en geweld in haar thuisland, de rode baksteenarchitectuur van haar nieuwe omgeving, alsook vertrouwde figuren zoals Alice in Wonderland worden verenigd in dit bewogen beeldverhaal.

Nalini Malani behaalde haar diploma in schone kunsten aan de Sir J. J. School of Art in Bombay in 1969 en kreeg een kunstbeurs van de Franse regering om van 1970 tot 1972 in Parijs te studeren. Haar werk evolueerde van schilderkunst in de late jaren 1960 naar video- en installatiewerken in de jaren 1990. Sindsdien heeft ze haar werk verruimd naar genres als multimedia en experimenteel theater. Haar werk maakte deel uit van het World Wide Video Festival in Amsterdam in 1998 en schreef geschiedenis als India's eerste multi-channel video-installatie.

Malani had haar eerste solotentoonstelling in Europa in 2007 in het Irish Museum of Modern Art. Malani's werk werd aangekocht door meer dan dertig internationale instellingen over de hele wereld, waaronder het MoMa New York; The Metropolitan Museum, New York; The Solomon R. Guggenheim Foundation, New York; het Stedelijk Museum, Amsterdam; Tate, Londen; het Musée national d'Art moderne – Centre Pompidou, Parijs; M+ Hong Kong; Kiran Nadar Museum of Art, New Delhi en de Art Gallery of New South Wales, Sydney. In 2010 kreeg Malani een eredoctoraat van het San Francisco Art Institute.

Luciano Perna

°1958, Napels, Italië †2021, Los Angeles, VS

Luciano Perna werd geboren in Napels en bracht een deel van zijn jeugd door in Caracas, Venezuela. In de voetsporen van zijn vader, die een fervent amateurfotograaf was, begon hij op 14-jarige leeftijd foto's te nemen en ze te ontwikkelen in een eigen donkere kamer. Hij schreef zich vervolgens in aan de afdeling fotografie van CalArts in Los Angeles en raakte er nauw

betrokken bij activiteiten en performances van kunstenaars zoals John Baldessari, Michael Asher en anderen. Tegelijkertijd ontwikkelde hij een grote interesse voor de Italiaanse arte povera-beweging van de jaren zestig. Luciano Perna maakte naast foto's ook conceptuele, speelse sculpturen uit alledaagse voorwerpen. Hij overleed onverwachts in december 2021 op 63-jarige leeftijd.

Tijdens de eerste lockdown van 2020 begon Perna planten en eenvoudige voorwerpen uit zijn huiselijke omgeving te fotograferen tegen een zwarte achtergrond. Nadien postte hij de elegante stillevens op sociale media. Op een ingetogen maar treffende manier weerspiegelden deze beelden de gevoelens van angst, kwetsbaarheid en afzondering die de coronacrisis bij de meesten van ons opriep.

Volgens criticus en kunsthistoricus Benjamin Buchloh lijkt Perna in deze foto's 'de paradox te hebben begrepen dat de oeroude mnemonische kracht van het stilleven door de plotselinge stilstand van de tijd, vandaag de dag zijn optimale plaats en verspreidingsvorm vindt in de eeuwig rusteloze cycli van de asociale digitaliteit'.¹ Perna zelf zei over zijn praktijk dat hij een beweging zocht tussen onmiddellijke herkenbaarheid en iets dat ongrijpbaar bleef. Voor hem was het een kwestie van 'geen onderscheid maken' of 'een heel fijn onderscheid' maken. Een reeks stillevens in inkjetformaat werd in 2021 in Parijs tentoongesteld in de Marian Goodman Librairie. Luciano Perna heeft tentoongesteld in galerijen en musea over de hele wereld, waaronder het Institute of Contemporary Art in Los Angeles, CA; het List Visual Art Center at MIT, Cambridge, MA; de Dia Art Foundation, New York, NY en het Institute of Contemporary Arts, Londen.

¹ BUCHLOH, Benjamin, *Pandemic Flowers*, in Artforum, October-November 2020.

Salam Atta Sabri

°1953, Bagdad, Irak

Salam Atta Sabri is een van de belangrijkste Iraakse kunstenaars van zijn generatie. Hij is opgeleid als keramist, maar maakt ook sculpturen, schilderijen en tekeningen. Hij woonde zestien jaar in de Verenigde Staten. Tijdens zijn verblijf studeerde hij aan de California State University in Los Angeles, alvorens naar Jordanië te verhuizen. Toen hij in 2005 naar zijn geboortestad Bagdad terugkeerde, was de situatie er bijzonder precair: conflicten tussen milities, extreem geweld, politieke instabiliteit, corruptie en chaos. Bij gebrek aan basismateriaal om keramiek te maken, begon Atta Sabri te tekenen. Zijn beeldtaal omvat zowel modernistische elementen als motieven uit de oude beschavingen van het gebied tussen de Tigris en de Eufraat.

Atta Sabri's terugkeer naar Bagdad is een rode draad doorheen de vele tekeningen die hij sinds 2005 maakt. Daarin tracht hij de immense en tegenstrijdige veranderingen, alsook de corruptie, het voortdurende geweld en de politieke instabiliteit waarin zijn land is terechtgekomen, te vatten, te interpreteren en kritisch te benaderen. Vanwege een tekort aan teken- en schildersmaterialen in Irak, creëerde hij deze werken aanvankelijk met potloden die hij van zijn dochters leende. Vanaf dat moment maakte Atta Sabri letterlijk honderden tekeningen, die zowel fungeren als een persoonlijk visueel archief en als een dagboek van de ontwikkelingen in Bagdad en Irak. De tekeningen getiteld *Letters to my Father* (2010-2019) zijn integraal gepubliceerd in het gelijknamige boek en kunnen gezien worden als visuele brieven met tekstuele invoegingen, gericht aan een geliefde vader. Ze vormen een intieme – zowel biografische als historische – momentopname van een eenrichtingsgesprek tussen de kunstenaar en zijn vader, een combinatie van dagboekelementen en correspondentie.

Het werk van Salam Atta Sabri was opgenomen in *Invisible Beauty*, de tentoonstelling in het Iraaks paviljoen op de 56e Biënnale van Venetië en werd al meermaals in S.M.A.K. getoond.

Judith Scott

°1943, Ohio, VS †2005, Californië, VS

Judith Scott werd geboren in Columbus, Ohio en verbleef het grootste deel van haar leven in een instelling – de Columbus State School – vanwege haar Downsyndroom en doofheid. Scott werd geboren met een tweelingzus Joyce, die op vijfjarige leeftijd naar school ging, op hetzelfde moment dat Judith werd weggestuurd vanwege haar handicap. Het leven in isolement in een staatsinstelling eindigde voor Scott in 1985 toen haar tweelingzus haar voogdes werd. In 1987 kwam Scott in contact met Creative Growth, een visionair kunstencentrum waar zij haar creativiteit vond en op haar drieënveertigste kunst begon te maken.

Scott raakte geïnteresseerd in textielkunst en haar raadselachtige sculpturen werden al snel een bron van communicatie, nadat ze het grootste deel van haar leven verbaal geïsoleerd was geweest. Gedurende haar tijd bij Creative Growth maakte Scott bijna 100 sculpturen. Zij creëerde abstract gevormde sculpturen met behulp van gevonden textielmaterialen: garen, bindgaren en repen stof. Haar abstracte werken worden vergeleken met nesten en cocons, waarbij het omhulsel zowel bescherming als verhulling suggereert. De titels van haar werken *Poupée*, *Papillon*, *Animal* of *Maison* geven een nauwe verbondheid aan met leefwereld, zowel huiselijk als natuurlijk, van de kunstenaar.

Scott was de allereerste kunstenaar met Downsyndroom die werd tentoongesteld in het San Francisco Museum of Modern Art. Het werk van Scott was te zien in een retrospectieve tentoonstelling in het Brooklyn Museum in New York en maakt deel uit van de permanente collectie van het Museum of Modern Art in New York, het Centre Pompidou in Parijs en het Smithsonian in Washington DC, naast vele andere.

Asim Abu Shakra

°1961, Umm el-Fahem, Palestina †1990, Israël

Asim Abu Shakra was een van de weinige Palestijnse kunstenaars die in de canon van de Israëlische kunstwereld werd opgenomen. In 1981 verhuisde Shakra naar Tel Aviv waar hij schilderkunst studeerde aan de Kalisher Art Academy. In die tijd was het voor een Palestijnse kunstenaar niet gemakkelijk om in een Israëlische stad te wonen en te studeren. Shakra leefde uiteindelijk bijna twee jaar in een slaapzak in het met terpentijngeur doordrongen schildersatelier van de school.

Zowel in zijn leven als in zijn werk ervaarde Shakra het conflict tussen zijn Arabische en Israëlische identiteit. Het beeld van de cactus vormt een centrale plaats in zijn beeldtaal en weerspiegelt een van de persoonlijke verhalen uit zijn leven in Tel Aviv, toen hij op een dag een cactus in een pot op een vensterbank zag staan. De plant was weggerukt uit de vrije natuur en in een pot op de vensterbank gezet, net als hij, een Palestijn die in de Israëlische hoofdstad woonde. De gevoelens van vervreemding die in het werk van Shakra tot uitdrukking komen zijn herkenbaar voor veel verbannen of in eigen land ontheemde Palestijnen. De doornige plant werd een geliefd symbool voor de Palestijnse identiteit omdat hij bekendstaat om zijn taaheid en diepe wortels.

De weerbaarheid van de cactusplant was voor Shakra vooral tijdens de laatste jaren van zijn leven een cruciaal gegeven. Toen hij in 1987 met kanker werd gediagnosticeerd, verbeeldde hij zijn vastberadenheid om te overleven in de vorm van de stekelige, onverzettelijke plant. Asim Abu Shakra overleed op de jeugdige leeftijd van 29 jaar, maar heeft toch een vruchtbare carrière als artiest gehad.

Na zijn afstuderen in 1986 had hij zijn eerste solotentoonstelling in de Rap Gallery in Tel Aviv. Shakra had nog drie solotentoonstellingen en nam deel aan vier groepstentoonstellingen voor hij overleed. Vier jaar na zijn dood werd een omvangrijke retrospectieve tentoonstelling van zijn werk gepresenteerd in het Helena Rubinstein Paviljoen van het Tel Aviv Museum.

Adrien Vescovi

°1981, Thonon-les-Bains; woont en werkt in Marseille (Frankrijk)

Adrien Vescovi (°1981) is afgestudeerd aan de École supérieure d'art de l'agglomération d'Annecy. Na een lang verblijf in Parijs en alvorens zich in Marseille te vestigen, installeerde de kunstenaar zijn atelier in die van zijn grootvader in Getz, in de afgelegen en bergachtige regio van de Haute-Savoie. In relatie tot de ongerepte natuur, de specifieke hoogte-omstandigheden en intense zonkracht, zou Vescovi de basis van zijn artistieke praktijk leggen. *Villa* is één van de eerste werken die in deze geïsoleerde omgeving tot stand kwamen.

In zijn praktijk werkt de kunstenaar met stoffen waarop hij natuurlijke pigmenten, de elementen en eigen recepten van onder meer kruiden, schors, specerijen en bladeren, laat inwerken. Gelijkaardig aan alchemische processen laat hij de stoffen soms in baden met verschillende maceratie- en infusietijden weken. Ook na deze lange en arbeidsintensieve behandelingen, blijven de werken onderhevig aan hun omgeving waardoor zich verschillende tijdslagen creëren. De sporen hiervan zijn te vergelijken met een herinnering die verschillende indrukken van de werkelijkheid verzamelt en associeert. Zijn werk is onder meer te zien geweest in Nederland, België, Denemarken en Mexico.

In 2021 werd Adrien Vescovi genomineerd voor de 22e prijs van de Fondation Pernod Ricard. Zijn werk is opgenomen in verschillende openbare collecties zoals die van het CNAP – Musée d'Arts de Nantes (F), het FRAC PACA (F) – Conseil Général des Côtes d'Armor (F), en de Ville de Montrouge (F).

Frank Walter

°1926 †2009, Antigua

Frank Walter, geboren als Francis Archibald Wentworth Walter, was een productieve beeldende kunstenaar en schrijver uit het Caribische eiland Antigua. Zijn gemengde afkomst, van zowel slavenhouders als slaven, leidde tot een levenslange worsteling met identiteit. Hij was een rustige en in zichzelf gekeerde persoon en bracht het grootste deel van zijn leven door in de ongerepte natuur, ver weg van anderen. Dit komt tot uiting in zijn diepe verbondenheid met de geografie van zijn woonplaats, maar ook in zijn artistieke visie.

In 1948, op 22-jarige leeftijd, werd hij als eerste persoon van kleur manager van een suikerplantage in Antigua. In 1953 ondernam hij, gedreven door de wens de landbouw te moderniseren, een industriële *grand tour* door Groot-Brittannië en het continent om mechanische en technologische innovaties te bestuderen. Hier werd hij geconfronteerd met de discriminatie en vooroordelen van de postkoloniale samenleving. Hij hield zichzelf in leven door allerhande baantjes uit te oefenen onder benarde omstandigheden die gepaard gingen met honger en kou, wat uiteindelijk tot hallucinaties leidde. Deze raciale uitsluiting leidde tot een obsessieve belangstelling voor zijn blanke Europese, aristocratische afkomst, die hij vormgaf in complexe stambomen en heraldische schilderijen.

Walter keerde in 1961 terug naar de Caraïben, naar Dominica, maar de innovaties die hij in Europa had ontdekt werden niet geaccepteerd gezien de suikerindustrie sterk was achteruitgegaan. Hij werd het slachtoffer van institutionele corruptie, zijn land in Dominica werd in beslag genomen en hij keerde terug naar Antigua waar hij werkte als fotograaf, lijstenmaker en kunstenaar. In 1993, niet in staat zich aan het stadsleven aan te passen, vestigde hij zich op uitnodiging van een neef op een stuk grond van zijn familie, waar hij een huis en een atelier bouwde. Daar kende hij tot aan zijn dood in 2009 een zeer intense periode van creativiteit.

In 2013 werd Walters werk voor het eerst tentoongesteld in een galeriecontext bij Ingleby in Edinburgh, Schotland. In 2017 vertegenwoordigde hij Antigua en Barbados in hun nationale paviljoen op de Biënnale van Venetië in Italië. Zijn eerste retrospectieve vond plaats in 2020 in het Museum für Moderne Kunst in Frankfurt, Duitsland.

Hervé Yamguen

°1971, Douala (Kameroen), leeft en werkt in Douala

Hervé Yamguen is een Kameroense dichter, fotograaf, en beeldend kunstenaar. Zijn belangstelling voor kunst ontstond al op jonge leeftijd, maar zijn familie moedigde hem niet aan om een carrière in de kunst na te streven, omdat dit in strijd was met hun traditionele waarden. Toen hij op zeventienjarige leeftijd begon te schilderen, kreeg hij toch hun steun. Zijn autodidactische praktijk ontwikkelde zich tot een eigen artistieke visie tegen het einde van de jaren 1980. Sindsdien heeft hij opleidingen gevolgd in Kameroen en in het buitenland, waaronder een jaar aan de École des Arts Décoratifs in Straatsburg in 2000.

Hoewel Yamguen zich voornamelijk toelegt op schilder- en beeldhouwkunst, heeft hij ook met andere media gewerkt, zoals fotografie, performance, installatie en decorontwerp. Zijn passie voor schrijven ontwikkelde zich als een middel om over zijn identiteit te reflecteren en ze in vraag te stellen, met verschillende dichtbundels als resultaat. In zijn geboortestad Douala woont de kunstenaar in de wijk New Bell, waar de bijzondere, stedelijke sfeer de kunstenaar de kans geeft om aan verschillende activiteiten deel te nemen. Via het plaatselijke designcollectief 'Kapsiki-kring' ondersteunde en maakte hij de opening van K Factory mogelijk, een galerie voor hedendaagse kunst en een residentieprogramma voor kunstenaars.

Onlangs werd hij in het dorp van zijn vader (Bandja-Balassie in Haut-Nkam) tot notabele benoemd. Dit liet hem toe om enerzijds opnieuw aanknopingspunten te vinden met traditionele gebruiken en rituelen en anderzijds zijn hedendaagse kunstpraktijk voort te zetten. 'Ik ben al jaren bezig met het onderwerp "mens-plant-dier". Bij het maken van vormen verschuiven de dingen en vermengen ze zich met elkaar; het is een metamorfose, een transfiguratie. Een menselijk gezicht wordt een vogelfiguur. In het animisme zijn mens-natuur-dier met elkaar verbonden. Mijn werk vloeit voort uit een stroom van bewustzijn, als in een droom. Mijn kunst is geworteld in de behoefte om het alledaagse te overstijgen, om buiten de werkelijkheid te treden. De kleuren worden een universum van spontaniteit van gebaren, met gevoelens die uit mijn hart stromen. Ik gebruik reeksen van beelden, als een verhalenverteller.'